

[autismebladet]

LANDSFORENINGEN AUTISME
MEDLEMSBLAD NUMMER 4 - 2020

Skoleskak og autisme

LANDSFORENINGEN
AUTISME

INDHOLD

Leder - SKAKMAT!?!	4
Skoleskak for alle	6
Interview med Judith Holm, pædagog i ASF afd.	9
Hjerne-arm skak og strategier	12
Skak og autisme	14
Skoleskak	18
Lær at spille skak	20
Forskningsprojekt.	26

Hendes Kongelige Højhed
Prinsesse Marie er protektor
for Landsforeningen Autisme.

MEDLEMSBLAD NR. 4 - 2020

Medlemsbladet udgives af
Landsforeningen Autisme

Ansvarshavende redaktør
Heidi Thamestrup
formand@autismeforening.dk

Redaktion
Heidi Thamestrup
Fie Hviid Olesen

Grafisk tilrettelæggelse/layout
Lotte Irlind

Tryk Filipsen Grafisk Produktion
www.filipsen.com
Oplag 9.500 stk
ISSN 2245-3423

Vil du have en annonce i Autismebladet?
Kontakt: redaktion@autismeforening.dk

Annoncer og artikler fra samarbejdspartnere
og annoncører i Autismebladet er ikke nødven-
digvis udtryk for Landsforeningen Autismes
holdninger

Indlæg, kommentarer, bidrag mv. bedes
sendt til redaktion@autismeforening.dk
Bladet sendes gratis til Landsforeningen
Autismes medlemmer

SKAKMAT!?!

Uden anerkendelse fra andre, ser vi ikke os selv som hele mennesker ...

Af Heidi Thamestrup, formand for Landsforeningen Autisme

For mere end to tusinde år siden fyrede romerske Cicero op under dannelses-diskussionen med betragtninger om forskelle mellem mennesker og dyr. Cicero opsummerede forskellene med begrebet "humanitas". Humanitas er latin. Når man søger på betydningen af ordet, finder man sætningen "det at være menneske". Hvis man beder google oversætte "humanitas", skriver søgemaskinen "høflighed". I Ciceros beskrivelser er evnen til at skabe et samfund og viljen til at regulere samfundet helt central. Men Cicero forklarer også "det at være menneske" med evnen til at udvise medmenneskelighed i mødet og ønsket om at indgå i venskaber. Den ægte interesse og omsorg for andre samt et oprigtigt ønske om en god tone i kommunikationen med den anden beskriver Cicero som hørende til i mennesket som noget helt fundamentalt.

I de mange, mange år, der er gået, siden Cicero beskrev, hvad det vil sige at være menneske, har vores samfund udviklet sig. På Ciceros tid var blodets bånd afgørende. I dag har arv ikke længere samme

betydning for et menneskes status i samfundet. Ære er ikke længere forbeholdt nogle få mennesker, og man er ikke længere bestemt til én plads i samfundet på baggrund af et urokkeligt hierarki. Udviklingen af det demokratiske samfund og af frie markeder har betydet, at æresbegrebet langsomt er blevet tømt for indhold. Position er ikke i sig selv nok til at afkræve andre respekt; nu kan enhver, uanset stand og klassetilhørsforhold, modtage anerkendelse for sit talent, en særlig præstation eller intellektuelle færdigheder.

I den moderne verden har vi behov for at forstå os selv i relation til andre og i relation til det omgivende samfund. Axel Honneth beskriver, hvorfor vi har brug for et begreb, der kan forklare det moderne menneskes identitetsfølelse, og han beskriver, at vi ikke ser os selv som hele mennesker, så længe vi er uden andres anerkendelse.

Axel Honneth opererer med 3 anerkendelsesformer:

1. Følelsesmæssig anerkendelse, der er forudsætningen for vores fun-

damentale selvtillid, vores mellemmenneskelige relationer og vores kærlighedsforhold.

2. Retslig anerkendelse udløser selvagtelse og er anerkendelse af hvert enkelt menneskes universelle rettigheder.
3. Arbejdsanerkendelse, som er vores selvværdssættelse i relation til resten af gruppen, fællesskabet eller samfundet på baggrund af vores kompetencer

Hver af de tre anerkendelsesformer kan ses som det, der holder vores samfund sammen. I Axel Honneths optik er anerkendelsesformerne selve forudsætningen for en tilfredsstillende udvikling af menneskelige kompetencer og for et vellykket, fuldt integrerbart samfund.

På ganske få år er antallet af børn med angst, stress, skolevægtring, spiseforstyrrelse osv. steget dramatisk. Jeg tror, det er, fordi vi ikke selv har mærket effekten af anerkendelse på vores egen krop, fordi vi ikke er ambitiøse nok, og så tror jeg, det er, fordi vi underkender vores egen værdi som understøttere af børn og unges følelse af at have en identitet.

Jeg har ikke den mindste motivation til at blive én i den lange kø af samfundsrevsere, der beskylder moderne forældre for at give deres mobiltelefon større opmærksomhed end deres børn. Jeg mener heller ikke, at løsningen findes i demonstrationer for bedre normeringer foran ungernes børnehaver - i månedsvis.

Jeg tror, det handler om Cicero, om det at være menneske. Jeg tror det handler om, at vi hver især skal erkende, at nærvær er den allerfineste gave, vi kan give til vores børn og til hinanden. Det gælder både de børn, de unge og de voksne, der er vores egne, og dem, vi arbejder med og har ansvaret for - sådan i al almindelighed.

Anerkendelse kan forveksles med ros; i min optik har anerkendelse og ros intet med hinanden at gøre. Tværtimod! Anerkendelse er at blive set, at blive hørt, at blive forstået - eller - forsøgt forstået, hvormod ros nærmest kan leveres af de fleste voksne i søvne.

Her er 3 eksempler fra den virkelige verden. Bedøm selv, i hvilket eksempel Klara føler sig set, hørt og mødt ...

Hver morgen ankommer Klara til børnehaven klokken 7.30 sammen med mor. Klaras mor afleverer Klara i favnen på en pædagog og er derefter hurtigt ude af børnehaven. Pædagogen sidder med Klara, der ikke vil tegne, lege eller flyttes fra de arme, hun er blevet placeret i.

Klara: "Jeg vil hellere ha' min mor"
Pædagog: "Din mor skal jo arbejde"

Klara: "Jeg savner min mor"

Pædagog: "Nu skal du se Klara, så går vi to ud i køkkenet og finder en lille knækbrød til dig"

eller

Klara: "Min mor skal komme nu"

Pædagog: "Skal vi to ikke finde et puslespil, du er så dygtig til puslespil eller vil du hellere spille billedlotteri?"

Klara: "Nej. Jeg vil have min mor nu"

Pædagog: "Se der er Stinne, måske vil hun spille billedlotteri med os?"

eller

Klara: "Min mor skal komme nu".

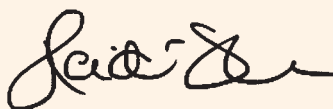
Pædagog: "Jeg ved godt, at det er din mor, du helst vil ha', og det er jo ikke mig. Men jeg vil gerne sidde her og holde om dig - og hvis du får lyst, kan vi tegne en tegning til din mor, eller vi kan læse en bog, er det okay?"

Klara: "Jeg vil gerne tegne, at jeg savner min mor og min hund og min far".

Pædagog: "Det er mange på én tegning, så finder vi et stort stykke papir"

Anerkendelse forudsætter ikke, at man forstår den, man ønsker at anerkende, at man løser vedkommedes problemer, eller at man fjerner problemer fra dem. Anerkendelsen ligger i erkendelsen af, at den anden er en autoritet i forhold til sin virkelighed, at den anden har ret til at være i sin virkelighed. Den professionelle kan tage kontakt og tilbyde sin hjælp, men må træde varsomt - det er kun et besøg.

God fornøjelse med dit autismeblad!

Skoleskak for alle

Det er virkelig for alle –
ikke mindst børn med
autisme

Skrevet af: Mikkel Nørgaard,
læringschef i Dansk Skoleskak

Thomas (Navnet er ændret af redaktionen) er diagnosticeret med en autismspektrumforstyrrelse og går på en skole i Jylland. Da Thomas startede på skolen havde han kun lyst til at sidde under et bord, og han ville under ingen omstændigheder deltage i det faglige arbejde. Men hjemme havde Thomas lært at spille skak af sin morfar – og han var blevet god til det. Så da klasselæreren en dag fortalte, at hun snart skulle på uddannelse for at kunne undervise klassen i skoleskak, så spidsede Thomas ører. Og da aktiviteterne kom i gang skete der noget. Skoleskak blev en løftestang for Thomas, som gradvis fik en høj social status i klassen i kraft af sin kunnen på de 64 felter. Snart blev han brugt som hjælpeinstruktør og rollemodel i parallelklassen, og efterhånden begyndte han at blomstre fagligt og socialt.

Historien om Thomas er slet ikke enestående. I indsatsen 'SFA – skoleskak for alle', som drives af Dansk Skoleskak i samarbejde med EG-MONT Fonden og 53 skoler, fortæller lærere og pædagoger om tilsvarende oplevelser hver eneste måned. Der er 3.300 elever med i indsatsen – meldingen fra deres undervisere er, at det er børn med autismspektrumforstyrrelse som har allermest gavn af den.

Skoleskak for alle
– sådan foregår det

Dansk Skoleskak kompetenceudvikler 230 lærere og pædagoger over i alt fem uddannelsesdage mellem 2018 og 2020. På uddannelsen arbejder man med, hvordan et særligt tilrettelagt skoleskak-materiale kan bruges til at styrke elevernes faglige, kognitive, personlige og sociale

kompetencer samt deres selvværd. Når underviserne kommer tilbage på skolen laver de en ugentlig skoleskaktime med materialet for elever, som går i almenklasser, specialklasser på folkeskoler eller egentlige specialskoler. Læringskonsulenter fra Dansk Skoleskak støtter op med rådgivningssamtaler og supervisionsbesøg.

Skildpadder, arme, hjerner

Skoleskak – og undervisningen i 'SFA – skoleskak for alle' – adskiller sig en del fra traditionel skak. Formålet er ikke at blive supergod til skak – men at høste de lærings- og dannelsesmæssige frugter, spillet rummer.

Det ser man tydeligt, når der er 'Skoleskak for alle' på programmet. Kommer man fx forbi på en dag, hvor der arbejdes med den personlige kompetence "tålmodighed", så møder man "Skildpaddeskak". Her er eleverne inddelt i grupper på tre. To spiller mod hinanden og den tredje er interviewer.

Intervieweren er bevæbnet med en mængde spørgsmål, som underviseren forinden har printet fra undervisningsmaterialet. De lyder fx:

- Hvad tror du, modstanderens næste træk bliver?
- Hvilke af dine brikker er truet?
- Hvilke af dine brikker kan slå?

Spillerne må først trække, når der er gået fx 30 sekunder. Imens besvarer man interviewerens spørgsmål.

Vedholdenhed er en anden, af de personlige kompetencer, eleverne træner. For eksempel gennem spillet Sisufos, hvor eleverne inden start giver deres bud på, hvor længe de kan holde fokus i dette særlige spil – hvor slæde brikker med det samme dukker op på brættet igen i deres startposition. På den

måde træner man at sætte farten ned og se sig for – og at holde fokus på spillet.

Faglige og kognitive kompetencer omfatter logik, mønstergenkendelsen og problemløsningsevner – og materialet i 'Skoleskak for alle' rummer lektioner til det hele.

Lars Egekvist, lærer i ASF-Center på Biersted skole:

” Skoleskakken skaber en mulighed for social interaktion, som for nogle af vores elever ellers ikke er at finde ret mange steder. Børnene deltager i aktiviteter og fællesskaber, der giver mening for dem. Jeg ville til en hver tid gøre det hele om, fordi skoleskak giver så mange anledninger til at arbejde pædagogisk – på børnenes præmisser og ud fra deres forudsætninger.

Organisationen bag:
Dansk skoleskak

Dansk Skoleskak er en non-profit organisation, som arbejder med at få flere børn og unge til at lykkes fagligt, socialt og mentalt, så flere får et liv med læring og uddannelse. Organisationen er stiftet af skoleledere og lærere i 1960 og har den nationale kompetence inden for skoleskak – og rådgiver skoler og kommuner i at bruge skoleskak systematisk som redskab til at bygge bro på tværs af køn, kultur og klassetrin.

Til formålet samarbejdes med kommuner, ministerier og fonde – om mindre såvel som 'large scale' indsatser. 'SFA – skoleskak for alle' er et eksempel på en ambitiøs indsats, som rækker ud til mange elever og samtidig gør en stor forskel for en særlig gruppe. ▶

Egmont Fonden bakker op

"Børn med udfordringer kan via skoleskakken få udviklet deres faglige kompetencer, men måske endnu vigtigere få styrket deres personlige og sociale kompetencer", siger Henriette Christiansen, direktør i Egmont Fonden.

Fonden støtter SFA med 8,7 mio. kr. i 2018-2020.

Samtidig har også de deltagende skoler investeret økonomi og tid i indsatsen – det sikrer, at aktiviteterne prioriteres i en tid, hvor mange aktører ønsker at komme på banen og bidrage i skolen.

Skoleskak og børn med autisme – hvorfor er det så stærkt?

Der findes udenlandsk forskning, som peger på, at skoleskak rummer store potentialer i forhold til at inkludere og løfte elever med autismespektrumforstyrrelser. Det er li-

geledes Dansk Skoleskaks erfaring fra samarbejdet med de specialundervisere, som har arbejdet med emnet tidligere. Men præcis hvorfor "Kongernes Spil" udøver en magisk tiltrækningskraft på nogle mennesker med autisme, det ved vi ikke helt. Chris Bonnello giver en række gode bud i sin artikel her i bladet "Ti gode grunde til, at dit barn med autisme bør lære skak nu og her!". Andre antagelser er bl.a., at spillet tilbyder:

- Struktur og ro
- Trygge omgangsformer og ritualer
- Ligetil/ikke fortolkningskrævende kommunikationsformer
- Et logisk univers uden skjult information
- Samvær uden fysisk aktivitet og interaktion

Under alle omstændigheder bliver vi lidt klogere, når gruppen af for-

skere fra forskningssporet "Inklusion og eksklusion" på UC Syd færdiggør deres undersøgelse af 'SFA – skoleskak for alle' senere på foråret. Projektleder på følgeforskningen er docent Christian Quvang, som personligt har overværet undervisning på almen- og specialskoler i hele landet. Heriblandt på Balsmoseskolen i Smørum, som er omtalt flere steder i dette nummer af Autismebladet.

Imens venter vi spændt og glæder os sammen med Oskar på 17 år, som man kan møde senere i bladet, når han peger på at:

"Jeg oplever i hvert fald en bedre koncentration efter det er kommet på skemaet ... Og jeg tror også, det gælder for mange af mine klassekammerater."

Struktur og ro

Trygge omgangsformer og ritualer

Enkel kommunikation

Logisk univers

Samvær uden interaktion

Interview med
Judith Holm, pædagog
i ASF-afdeling

Skrevet af: Charlotte Muska Steenbeck, *speciallæringskonsulent i Dansk Skoleskak.*

Interview med: Judith Holm, pædagog i ASF-afdelingen på Balsmoseskolen i Egedal Kommune. Skolen er med i Dansk Skoleskaks indsats 'SFA – skoleskak for alle', som er målrettet elever med særlige behov. Judith arbejder med elever i 9.+ (det kalder de deres 10. klasse på skolen).

I gang med skoleskak

Judith har været på uddannelse hos Dansk Skoleskak og har inddraget sine elever i 'SFA – skoleskak for alle' helt fra start:

"Jeg har løbende talt med dem om, hvad jeg har lært på mine uddannelsesdage, så de har fulgt med og været forberedt på, at vi skulle til at arbejde med skoleskak. Jeg har også brugt ret meget tid på at fortælle dem, hvad det er for nogle trin, vi skal igennem, og hvorfor vi skal have skoleskak. Det har jeg

brugt plakaten til".

Plakaten, Judith bruger, er en illustration med nøgleord, som formidler de egenskaber, eleverne træner gennem skoleskak. Det hjælper dem til at forstå, hvad det er, de bliver bedre til, når de spiller skoleskak. Judith fortæller, at eleverne har kunnet relatere til flere af de udviklingsområder, som plakaten illustrerer, mens andre af punkterne har krævet lidt mere arbejde. Den personlige og den kognitive del har været lettest for eleverne ►

at forstå, mens den faglige del har været lidt sværere.

"Vores elever kan have en lidt 'firkantet' tilgang til nye ting, og derfor kan det være svært for dem at forstå, at vi spiller – vi øver os – fordi vi jo samtidig hygger os," forklarer Judith.

Elever i udvikling

Judith fortæller, at eleverne udvikler sig stille og roligt. Hun er ikke sikker på, at de selv kan se transformationen, men det kan hun og hendes kollegaer. De forklarer eleverne, hvorfor og hvordan udviklingen sker, og hun oplever, at fordi eleverne har tillid til dem, tror de på, at det er rigtigt.

Judith har blandt andet set udviklingen i eksamenssituationer. Hun fortæller om en episode, hvor to elever var til eksamen i mundtlig matematik og i langt højere grad end tidligere var i stand til at italesætte deres arbejde med blandt andet koordinatsystemer. Da hun efterfølgende talte med matematiklæreren, fortalte han, at han ikke havde oplevet eleverne på den måde før. Når der er skoleskak på skemaet, går de rigtig meget op i at italesætte det, der sker på brættet, forklarer Judith. Eleverne er med tiden blevet rigtig gode til at tale om, hvorfor noget er godt, fremfor blot at konstatere, at det er godt. Det får dem til at reflektere og sætte ord på deres tanker, og det hjælper dem blandt andet i mundtlig matematik, fortæller hun.

Judith kan også se en forandring socialt. Eleverne mødes på en anden måde, fx når de har Parskak. I Parskak spiller man to-mod-to og med en regel om, at eleverne skal blive enige, før de må flytte en brik. Dermed bliver de nødt til at samarbejde og tale sig frem til, hvordan de skal gøre. Det er en god øvelse,

for, som Judith siger: "Det er, når eleverne skal arbejde i grupper, det bliver svært. Jeg har siddet ved siden af fire, der spillede, og jeg måtte hele tiden huske dem på, at de skulle blive enige. Det havde de rigtig svært ved i starten, men med tiden er de blevet rigtig gode til at hjælpe og støtte hinanden".

Eleverne får meget ud af at mødes på tværs, fortæller Judith. Det kan fx være en elev, der er rigtig dygtig til skak, som møder en elev, for hvem spillet er sværere. Det giver den utrænede elev rigtig meget, og de lærer begge at kommunikere, samarbejde og hjælpe hinanden.

Forandringer i skolemiljøet

Judith fortæller, at eleverne er begyndt at spille spil sammen i pauserne – noget, de aldrig har gjort før. De spiller sammen på kryds og tværs, og Judith tror, at skoleskakken har åbnet op for det. "Før spillede de altid det samme spil, Uno, hvis de altså havde lyst til at spille. Nu spiller de hele tiden, og det er alt muligt forskelligt. De er meget villige til at prøve noget nyt", fortæller hun. "Jeg sagde til nogle af dem en dag: 'jeg kan se, at I hygger jer – er det rigtigt?'" Og så svarede de, at det var det, og at det er sjovt at spille spil. På den måde har vi italesat det, og eleverne er blevet opmærksomme på, at de hygger sig godt sammen på tværs, når de spiller spil", uddyber hun.

Judith oplever, at hendes elever generelt har åbnet mere op: "I starten er det en klar fordel, at skak ikke er et 'snakkespil', for mange af vores elever kan ikke 'small-talk'. Så er det lettere for dem at sætte sig ved et spil skak og fordybe sig i det. Gennem vores forskellige øvelser (fx Parskak) er de blevet meget bedre til at samarbejde og åbne op", fortæller hun.

Judith har lagt mærke til, at eleverne er blevet mere trygge ved at arbejde i grupper: "De er begyndt at vælge gruppebordet i flere og flere undervisningssituationer – og vi får en meget bedre undervisning, når vi taler sammen ved gruppebordet. Jeg tror blandt andet, det har noget at gøre med, at vi er begyndt at køre med faste partnere, i blandt andet skoleskak, over længere perioder, og det giver dem tryghed", fortæller hun. Eleverne trives godt med faste partnere, og så længe de får det at vide i god tid, vil de også gerne prøve at bytte makker. Judith fortæller derfor eleverne om ændringerne en uge før, og skriver dem på tavlen, så de har tid til at vænne sig til tanken.

Mod på nye ting

En af Judiths elever var med ved Landsfinalen i Skolernes Skakdag, som er et stort event med 1.400 deltagere, underholdning og feststemning. Han kom tilbage og fortalte de andre elever om det, og efterfølgende har flere elever spurgt, om de kan komme med næste gang. "Selv om han syntes, han havde svært ved larmen og de mange mennesker, syntes han, det var en stor oplevelse" fortæller Judith. "Han fortalte, at han gik udenfor i pauserne, når de andre børn legede, og på den måde klarede han det. Han var helt træt og flad bagefter, fortalte hans forældre, men det var en succes for ham at være med". Skolen deltager ved Skolernes Skakdag, og her får eleverne også mulighed for at mødes på kryds og tværs. Der er blandt andet forskellige værksteder rundt omkring på skolen, hvor eleverne møder andre end dem, de normalt spiller med. Judiths oplevelse er, at eleverne får noget godt ud af at have en hel dag, hvor de kan fordybe sig i skakken:

"Når de bagefter fortæller om dagen, er det skakken, de taler om. De snakker om, hvilke skakspil der var sjove, kedelige osv., men de nævner ikke larmen eller uroen, som de normalt gør, når vi fx har haft moduler sammen med almindelen. Det er helt sikkert fordi, det ikke har fyldt – det er skakken, de har haft fokus på, og det har været godt for dem at fordybe sig i det en hel dag".

Relationen og tilliden er vigtig, kan Judith mærke. Elevernes tillid til hende som underviser er afgørende for, om eleverne er med på det, der skal ske. "Hvis de kunne mærke, at jeg ikke gad skakken, så tror jeg ikke, de ville være med på den. Samtidig kan jeg mærke, at jeg synes, det er sjovt, fordi de gerne vil, så det går begge veje. Vi motiverer hinanden", fortæller hun.

Skoleskakken kan fungere som en form for træningsbane, hvor eleverne får mulighed for at øve sig. Judith fortæller, at hun kan mærke, det gør en forskel, og eleverne er begyndt at tage mere initiativ og komme med forslag til idéer, de kan prøve af.

Mange af Judiths elever har udviklet sig gennem skoleskak, og hun fremhæver særligt en: "Han har faktisk lidt svært ved skak, men han vil så gerne og går meget op i det. Han øver sig i at være social og vil gerne hjælpe andre. Han har sagt, at han

godt kunne tænke sig at være skak-hjælper, så jeg tror, det giver ham selvtillid. Ofte er det dem, der er stærkest i skak, som fører an, men jeg tror, det giver ham noget andet – som om han får noget sammen med resten af verden", afslutter Judith, som har planer om at udvide skoleskakken på skolen i samarbejde med sine kollegaer.

Skak-ro i Føtex

En af Judiths elever, Justin, oplever verbale tics, og har problemer med grimt sprog. Da Justin skulle i praktik i Føtex, havde Judith en samtale med ham om netop hans sprog. "Justin er en god dreng, men han taler meget højt.", forklarer Judith. Og så er der jo ting, der er uheldige at sige, når man står i butikken blandt kunder. Derfor nævnte Judith, lidt i sjov, skak-ro, for når der er skak-ro i klasselokalet, er Justin stille og taler pænt.

Det er på trods af, at Justin ikke bryder sig om at spille skak og typisk siger nej tak. Alligevel lytter han, og han kan også deltage i fællesaktiviteter, som har skakbrættet som fællesnævner. I undervisningen er der blevet talt meget om, at der skal være skak-ro, når der spilles skak. Det begreb har Justin registreret.

Efter Justins første gang på sit nye praktiksted, talte Judith med både Føtex og Justin om, hvordan det var

gået med at tale pænt. Justin fortalte, at han godt kunne styre det, og Føtex kunne berette om en ung mand, der talte rigtig pænt.

Judith kan også berette om en episode på skolen, hvor Justin var blevet forarget, så han ville tale med ledelsen. "Så sagde jeg 'husk det der med, at når du skal snakke...', og så gik han pænt op og havde en god samtale med ledelsen, fortæller Judith.

Judith tror, at måden skak-ro er blevet italesat i undervisningen er centralt for, at Justin kan forholde sig til begrebet. Er der skak-ro, så taler man meget stille og roligt, hvis man overhovedet taler. Og det har Justin observeret andre elever efterleve. Judith uddyber: "Han accepterer sine klassekammerater rigtig meget... Jeg ved ikke, om det er gennem den måde, at de andre har tyssset på ham, eller om han har observeret, at de andre har siddet koncentreret og spillet."

Det er lykket Justin at adoptere begrebet "skak-ro", så han også kan kommunikere på passende vis, når skakbrættet er gemt væk. "Han kan godt, og det har han fundet ud af nu", fortæller Judith. Og det har Justins praktiksted også lagt mærke til. De er så glade for ham, at han nu er i praktik hver onsdag i stedet for at gå i skole.

Hjerne-arm skak og strategier

Læs her, hvad det har betydet at lære med skoleskak fra både en mor til et barn med autisme og en ung elev med autisme.

Camilla er mor til Bertram, som har Aspergers og går i autismeklassen på Balsmoseskolen. Bertram går i 8. klasse.

Bertram spiller skoleskak i undervisningen, og Camilla fortæller, at han er glad for det: "Han synes,

at det er hyggeligt... Han ser det som en mulighed for at koble af med det." Yderligere uddyber hun, at de faste regler og retningslinjer, der er en del af det at spille skak, er en god rammesætning. Det minimerer konflikter børnene i mellem, og de har faste regler at navigere efter.

I klassen spiller Bertram og hans klassekammerater ofte forskelli-

ge mini-games, der tager udgangspunkt i skakspillet. Det kan være bondeskak, hvor kun bønderne bruges eller arm-og-hjerne skak, hvor man er på hold to-og-to. Den der har til opgave at være 'hjerne' skal så nævne en brik, og så er det 'armen', som må tage den nævnte brik og flytte den – uden at hjernen må blande sig i, hvor den angivne brik skal rykkes hen.

Om Bertrams erfaringer med arm-

og-hjerne skak siger Camilla: "Det syntes han var interessant, fordi det gjorde, at man kunne være nødt til at ændre sin strategi undervejs ... Det bliver man særligt udfordret på, når man skal gøre noget, man tror en anden tænker. Og noget andet end det man selv havde forudset."

Skoleskak kan bl.a. hjælpe med at træne ens evner til at lægge en strategi og tænke fremad. Camilla har talt med Bertrams lærer, som fortæller, at Bertram fuldt ud er i stand til at lægge en strategi og følge den. Hun har også haft en samtale med Bertram om, hvorvidt han tror, at han kan bruge, hvad han lærer ved at spille skak i andre sammenhænge. Det var han ikke sikker på. Om samtalen fortæller Camilla: "Så bød jeg jo ind og sagde, at jeg har hørt noget om, at man kan bruge det i forbindelse med matematik." Det kunne han måske godt se. For der var bestemt noget med nogle mønstre.

Bertram har endnu ikke fundet skakspillet frem derhjemme, selv om Camilla kan fortælle, at de har et liggende. Hun mener, at der lige er noget andet, som trækker i ham derhjemme for tiden. Alligevel tænker hun, at han en eller anden dag hiver brættet frem og præsenterer det for de andre derhjemme, for han taler positivt om det.

Hvorfor skoleskak?

Interview med Oskar på 17 år, som går i 9+, som de kalder deres 10. klasse på Balsmoseskolen. Han har spillet skoleskak i ca. to år.

Oskar synes faktisk, at det er meget sjovt det der med skoleskak. Ofte er skak på skemaet i stedet for en matematiktime, og det er altid en god følelse, når man får lov at spille skak i stedet. Men han lærer også

noget af det.

"Jeg oplever i hvert fald en bedre koncentration efter det er kommet på skemaet... Jeg tror også det gælder for mange af mine klassekammerater," siger Oskar.

Og nu hvor skak er på skemaet i stedet for matematik, så tænker Oskar også, at det må forbedre hans matematiske evner. Især fremhæver han bogstavregning og brugen af et koordinatsystem, som færdigheder skakken træner.

Oskar mærker også andre fordele. Skak er nemlig en samtale-starter, uanset om man kender dem, man spiller med eller ej, så giver det noget at tale om, og det styrker hans sociale færdigheder. En særlig social udgave af skak er par-skak, hvor man spiller to og to, så man har en makker, man skal blive enig med, når man gerne vil rykke en brik. Og det kan Oskar godt lide at spille – nogle gange – for det udfordrer ham.

"Altså nogle gange synes jeg det sjove ved det er, at man skal prøve at være enige. Hvis jeg får forklaret, at det er fordi vi beskytter vores konge på denne her måde eller en anden brik på den her måde, og så kan de ikke tage os i næste træk. Så giver det som regel faktisk god mening for mig, og så kan vi godt gøre det," siger han.

Samtalen om skakspillet oplever Oskar også, når der bliver spillet skak én mod én. Han venter gerne tålmodigt på, at det bliver hans tur til at trække, men han forklarer, at han nogle gange kan mærke på sin modstander, hvis vedkommende er presset, og så hjælper han gerne:

"Så kan det være, at jeg spørger ind til, hvad havde du tænkt dig. Så kan det også være jeg vejleder,

om det ville være smart eller skidt," siger han.

Samtidig oplever Oskar også, at hans modstander til tider også vil hjælpe ham, hvis han synes et træk er svært, og det sætter han pris på.

Det sociale aspekt ved skoleskak oplevede Oskar også, da han i 2019 deltog i Landsfinalen i Kolding. Her var han på en heldagstur med andre elever fra sin skole, hvor han fik mulighed for at møde andre unge med autisme, som også spiller skak.

"Jeg synes jo det var en god oplevelse. Det kunne også godt være lidt stressende at være derovre, fordi der var mange på én gang... Men frem for alt så synes jeg det var fedt, at man mødtes fra forskellige skoler i landet. Det synes jeg faktisk det var rigtigt fedt, at man mødte dem og fik lov at spille en kamp mod dem."

I øjeblikket drømmer Oskar om at blive skolelærer. Han havde egentlig tænkt, at han skulle arbejde inden for transport, men efter en god oplevelse i praktik i en tredjeklasse, har han fået smag for lærergerningen. I praktikken husker Oskar en episode, hvor nogle af tredjeklasserne ville i skoven og andre ville spille skak. Så tog læren i skoven, og Oskar blev tilbage og spillede skak med de resterende elever.

"Jeg sad helt alene, og det sjove ved det var faktisk, at de så mig jo faktisk som værende en voksen, så jeg holdt sådan lidt øje med, om de nu gjorde det korrekt," siger han.

Adspurg om Oskar selv ville putte skak på skemaet, hvis han ender med at blive lærer, svarer han: "Ja det kunne da godt være."

Skak og autisme

Skrevet af: Karel van Delft,
journalist, psykolog og skaktræner
Karel van Delft kan kontaktes på
karel@kvdc.nl (Artiklen er oversat)

Skak er et velegnet spil for mange børn og voksne med autismspektrumforstyrrelser. Der er ikke megen forskning på området, men erfaringer viser, at skak stimulerer menneskers sociale, følelsesmæssige og kognitive udvikling.

En super turnering for Jaap De Vries

"Skakmat!" annoncerer Jaap de Vries (9 år) med eftertryk. Efter et angreb på den fjendtlige konge lykkes det Jaap at vinde sin tredje sejr ved de Hollandske mesterskaber i Skoleskak, der finder sted i Gouda. "Min rating¹⁾ stiger helt op i skyerne", råber han. Jaap er normalt ikke glad for at samtale med helt fremmede mennesker. Men det ændrer sig, hvis han får lov at tage et parti skak med vedkommende. Så taler han uophørligt mellem trækene. "Når jeg spiller skak, så lærer jeg mere og mere. Det er faktisk en sjov sport". Jaap vil gerne være god til skak. "Dette er en super turnering", siger han. Jaap lider af Aspergers Syndrom. Derfor har han kun få sociale kontakter. Imellem turneringens partier spiller han på sin Nintendo. Faktisk er det præcis på grund af dette, at han overhovedet kommer i kontakt med andre børn, for de kommer og ser til mens han spiller. "Hvis du deler hans interesser, så er han åben for kontakt med andre børn", har hans mor Annemieke lagt mærke til. "Det ligner enmandsspil, men for Jaap er det en mulighed for at komme i kontakt med andre børn". Jaap tager lyde meget stærkere ind

end andre børn, siger hans mor. "Hans hjerne filtrerer ikke baggrundslødene fra". Derfor bærer han speciallavede ørepropper, når han spiller skak med andre børn. Han holder sin kinetiske uro i ave med en legetøjsslange, han kan fingerere med.

Jaap spiller skak hver uge – i ungdomsafdelingen af skakklubben De Wijker Toren. Hans træner, Jan Sinnige, underviser en gruppe med fire begyndere.

"I skakklubben kan han gradvis bygge et netværk op", forklarer Jaaps mor. "Han har ingen venner dér hvor vi bor. Men i skakklubben følger han sig hjemme".

Maarten Beekhuis: Kontakter gennem skak

I den kommende sæson får Maarten Beekhuis (26 år) debut på Homburg Appeldorns andethold. Hans rating er 2.126. "Jeg har spillet skak i næsten 20 år nu. Når jeg spiller er jeg vildt opsat – men jeg studerer ikke skak så meget. Jeg tror, jeg holder af skak, fordi jeg er god til det." Maarten lider af klassisk autisme. Efter flere års ophold på Leo Kanter Huset (et center der behandler unge med autisme) i den hollandske by Doorwerth, bor han nu i en beskyttet bolig i Twello. Der arbejder han deltid på kommunebiblioteket. "Resten af dagen laver jeg hverdagsting som indkøb og madlavning. Jeg bruger også tid ved computeren, jeg læser og jeg spiller Scrabble.

Maarten har haft flere succesoplevelser som skakspiller. Han har været hollandsk mester for hold i både folkeskolen og gymnasiet, og han er blevet nummer fire ved det individuelle, hollandske junior-mesterskab.

"Jeg er nok mere introvert end an-

dre mennesker, men jeg kan godt lide at have social kontakt. Min autisme gør dog dette vanskeligt. Mennesker med autisme tager ofte sproget meget bogstaveligt. "Af og til har folk en anden mening med det, de siger, og det gør mig usikker." Autismen optræder i forskellige former. "I hvert fald er autisme arveligt, og der er visse symptomer: I mit tilfælde er det et behov for struktur og gennemskuelighed. Min perfektionisme gør det svært at adskille hovedsagen fra bagatel. Og nye ting skræmmer mig." Ved skakbrættet er Maarten i sit es. "Jeg er rigtig god til at fokusere. Nogle gange spiller jeg indendørs fodbold. Det er sjovt, men det er også hårdt. Jeg tænker langsomt og kan ikke bare vurdere en situation ved første øjekast: skal jeg aflevere eller dribble?"

Tom Meurs nyder at tænke strategisk

Tom Meurs (17 år) har Aspergers. Denne 3G'er har spillet skak siden han var elleve. "De skulle bruge en spiller til skolens skakhold. Så jeg lærte reglerne i en fart, og det var sjovt." Snart blev han medlem af skakklubben i Ermelo og tog på ungdomsskakelejr. [...] Tom spiller nu på andetholdet i klubben Homburg Appeldoorn. Hans ELO-rating er 2175. "Jeg vil over 2300 inden der er gået et år. Jeg træner med den internationale mester Tibor Karolyi, han har jeg også besøgt i Ungarn i en hel uge.

Ofte forstår Tom ikke præcis, hvad andre mener. "Nogle gange lægger jeg for meget betydning i det, der bliver sagt." En fordel ved hans Aspergers er, at han er god til at koncentrere sig. "Især når jeg træner. En ulempe er, at jeg nogle gange føler mig urolig under turneringer, hvil-

¹⁾Ratingtallet er et mål for turneringsspilleres styrke. vinder man stiger tallet. Taber man, falder det. Begyndere starter med 600 i rating, mens stormestrene, de stærkeste spillere i verden, har mellem 2.500 og 2.900 i rating.

ket skader min præstation”.

For nylig er han begyndt at gå til boksning. ”Det er også en strategisk sport. At parere slag, at slå kontra. Du får selvtillid, fordi du bliver nødt til at finde modet til at slå tilbage. Det minder rigtig meget om skak.” Tom synes, det bedste ved skak er, at det er et meget strategisk spil. ”Det giver dig total mulighed for at bruge al din kunnen og al din kreativitet. Du er virkelig nødt til at arbejde hårdt; analysere, lægge planer, se længere frem end din modstander.”

Tom har et tip til skaktrænere: ”På skakskolen ville de have mig til at sætte farten ned, da jeg havde lavet arbejdshæfte 4 færdig på en uge. Andre børn lavede to sider på en uge, men et barn med Aspergers som er motiveret kan klare meget mere. Sådanne børn skal bare have lov at køre løs.”

Toms sociale kompetencer er blevet bedre i løbet af de sidste ti år. ”Om det skyldes skak ved jeg ikke. Min forældres støtte har også hjulpet mig en hel masse.”

Hvad er autisme?

Autisme er en medfødt, neurologisk lidelse. Symptomerne kan være: begrænsede sociale kompetencer, behov for struktur og problemer med følelser, selvbillende, sprog, forestillingsevne eller omkring bevægelses-evne. Autister har svært ved at internalisere sensoriske stimuli som et sammenhængende hele. Autister har ofte en begrænset interessesfære inden for hvilken, de kan specialisere sig dybt. For at klare den omgivende verdens kompleksitet søger autister ofte tilflugt i fikserede vaner og mønstre.

Skak passer godt til mennesker med autisme

”Skak er bestemt velegnet for mennesker med autisme. Spillets regler er klare, der er ingen fysisk kontakt, det er rart og roligt”, siger Heleen Kers fra Appeldoorn. Tolv børn fra De Ambelt – en specialske i byen – har meldt sig ind i skoleskakklubben på Helens foranledning. ”Du kan undervise dem på en helt almindelig måde, blot de får individuel opmærksomhed. Og læreren skal sørge for at bruge et sprog, som er ligetil.”

I Putten organiserer ”Fonden for banebrydende talenter” skakundervisning for unge med autismspektrumforstyrrelser. Det sker i samarbejde med den lokale skakklub PSV DoDo. Stifter Jacqueline van den Brink: ”De er ofte gode til at tænke meget logisk, og det er nyttigt i skak. Spillet er meget struktureret og overskueligt. Mennesker med autisme er tit perfektionister. Når de spiller skak har de selv hånd i hanke med alle beslutninger.”

Poulien Knipscheer, skaktræner og pædagog i Rotterdam, oplever, at man som skaktræner må udtrykke sig meget klart og formidle så meget relevant information som muligt. ”Jeg foretrækker at forklare dem alle reglerne i ét hug frem for at gøre det trin-for-trin.”

Skak er et godt redskab til at skabe social kontakt, fastslår aktivitets- og fritidskoordinator Wicher Struik fra Leo Kanner Huset. ”De får en base, når de slutter sig til denne lille klub, og det styrker deres identitetsfølelse.” Peter Hamers laver frivillig skakundervisning i Leo Kanner Huset. ”Når man laver skakundervisning for mennesker med autisme, er det vigtigt, at holdet er lille og

overskueligt. Fra starten skal man forklare meget tydeligt, hvad dagens lektion går ud på, og den forklaring skal man følge til punkt og prikke. Det forbedrer deres selvfølelse, når de oplever at mestre spillet. Det får dem også til at føle sig mere værdsat.”

Fire drenge med autisme i alderen 7 - 12 år modtager ugentligt en times undervisning hos Willem van der Hulst, som er førtidspensionist. ”Det vigtigste er at være tålmodig”. Nu og da er eleverne meget urolige og impulsive. Man er nødt til klart at fortælle dem, hvilke forventninger man har til dem. Jeg er også nødt til at motivere dem, da de ofte har vanskeligt ved at tage initiativer på egen hånd. Man kan se, hvor sjovt, de virkelig har det. Jeg har indtryk af, at skak er virkelig godt for deres udvikling – intellektuelt, socialt og følelsesmæssigt. Det giver dem også selvtillid, fordi de lærer at mestre noget.”

Dagcenteret InsideAut i Alkmaar har en skakklub. Mange mennesker med autisme kan lide at spille skak og er gode til det, siger centerets ansatte Carola Zwartjes. ”Der er trygt og struktureret her. I en ”almindelig klub går mennesker med autisme ofte glip af den sociale interaktion med andre medlemmer.” Den australske, internationale mester Alex Wohl var træner for stortalentet Trevor Tao i 1990’erne. ”Du er nødt til at forklare alting så simpelt som muligt”, siger han, ”du må ikke gå ud fra, at en bestemt viden altid er til stede eller at noget bare giver sig selv. Du er hele tiden nødt til at tjekke, om det du siger, trænger igennem. Man kan sagtens kommunikere med autistiske mennesker, man skal bare gøre det lidt anderledes end med andre mennesker.”

Skoleskak

Skoleskak giver
succesoplevelser
til unge i udskoling

Interview med
Lene Bitsch Bierbaum,
underviser ASF-hold på Louisesko-
len i Haderslev

Hvordan arbejder du med skoleskak i undervisningen?

Jeg arbejder i en udskolingsklasse. Det er primært elever fra 7. -

9. klasse. Vi har skoleskak på skemaet 1 lektion om ugen.

Hvorfor bruge skak i undervisning af børn og unge med autisme?

Jeg blev ansat på Louiseskolen i 2016 og blev tilbudt uddannelsen til skoleskaklærer, hvilket jeg tak-

kede ja til. Det lå jo derfor i kortene, at skak var noget jeg måtte arbejde med i min undervisning. Allerede i løbet af det første år blev jeg opmærksom på, hvordan skak kunne anvendes som metode til at arbejde med nogle af de udfordringer, vi typisk ser hos vores elever. Efterfølgende udbød Dansk Skole-

skak muligheden for SFA, som jo i højere grad har fokus på specialskolen og på skak som en inkluderende metode, og jeg var så heldig også at komme med på det forløb sammen med fire af mine kolleger.

Hvilken indflydelse kan du se, det har på den enkelte elev med autisme?

Hvilken indflydelse det har på den enkelte elev afhænger i høj grad af eleven og hans/hendes udfordringer. I alle de år jeg har brugt spillet i min undervisning, har jeg haft elever for hvem, det at være en del af fællesskabet i klassen, eksempelvis fællesundervisning eller deltagelse i aktiviteter i pauser, har været meget vanskeligt, mens det at deltage i skak har været en lettere indgang til fællesskabet. Igennem skak har det været muligt for dem at være en del af fællesskabet, og jeg tror, en del af det handler om, at der er helt faste rammer og regler omkring skakspillet, og der er derfor mindre risiko for at opleve usikkerheden i det sociale, hvilket ofte er en udfordring for vores elever: "Hvad kan man risikere, de andre spørger om", "hvad hvis jeg ikke interesserer mig for det, de siger" etc.

For enkeltes vedkommende har det også vist sig, at de gennem skakspillet kan vise styrker, vi ellers har svært ved at se hos dem, og de dermed opbygger en selvtillid, der smitter af på andre fag. De kan have været meget lukkede af og afvisende, men oplever at lykkes med skakspillet og bliver derfor mere åbne overfor hjælp. Elever der igennem flere år har følt sig "hægtet af" fagligt får igen mod på også at tage fat på den del, og skak kan derfor også have indflydelse på elevens relation til de voksne.

Hvilke resultater giver det?

Skak løser ikke alle udfordringer. Men som nævnt ovenfor, kan det være en rigtig god måde at træne sociale færdigheder på. Færdigheder langt de fleste af vores elever har brug for at tillære sig, og som ikke kommer af sig selv ved blot at spejle sig i andre.

Hvilken indflydelse har det på fællesskabet?

Udover det jeg allerede har beskrevet, synes jeg også det er værd at nævne, at vi de seneste år også har afholdt **Skolernes Skakdag** hos os. Vi er en relativt stor skole med flere afdelinger opdelt efter elevernes behov. De seneste år har vi, med stor succes, afholdt skakturen for hele skolen således, at de elever, der har lyst, har kunnet melde sig til at deltage. Især har vi været positivt overraskede over, at elever primært diagnosticeret med ADHD og elever primært diagnosticeret med autisme har kunnet mødes i rammerne omkring skak. Igen tror jeg meget, at det handler om de regler og rammer der er omkring skak, og som alle kan være en del af at følge.

Hvad giver skoleskak af andre muligheder i undervisningen?

Jeg oplever ikke umiddelbart en transfer i forhold til det fag-faglige. Skakbrættets åbenlyse overførselsmuligheder til eksempelvis koordinatsystemet i matematik er derfor ikke et aktiv, jeg anvender bevidst. Jeg tænker det handler om, at mine elever er nået forbi det faglige punkt. Tilgængelighed er der andre aspekter, jeg oplever, der sker en transfer omkring. Udover det allerede beskrevne omkring fællesskabet og det sociale,

oplever jeg også at kunne trække anden læring med:

- at der er ro, når vi arbejder fagligt (skak-ro)
- at kunne tåle ikke at lykkes med sin opgave i første forsøg (vedholdenhed og nye strategier)
- tålmodighed.

Hvordan har eleverne taget imod det?

Skak er ikke i sig selv attraktivt for alle. For nogen er spillet også vanskeligt at overskue, og det at spille mod en anden elev kan derfor virke meget svært og grænseoverskridende. Særligt i år har jeg derfor gjort meget ud af også at snakke med eleverne om, hvad vi træner ved at spille skak og også, hvad den enkelte aktivitet eller enkelte spil er med til at øve os på. Det tror jeg har betydet en større forståelse for at vi ikke bare spiller kun for sjov, men at vi faktisk lærer noget samtidigt.

Kan du give et par eksempler på, hvad det konkret kan være for nogle opgaver, I arbejder med?

Særligt i år har elevgruppen i klassen været meget lidt homogen. Jeg har derfor haft særligt fokus på aktiviteter, der her kunne træne dem i fællesskabet og det sociale. Vi spiller derfor en del mindre spil – mini-games – som indeholder færre brikker, men til gengæld træner bestemte færdigheder, hvor de blandt andet kommer til at tale sammen om at lægge en god strategi, ligesom vi også fælles løser opgaver på smartboardet.

Jeg har også i år i højere grad ladet dem spille to mod to for at træne at de kan tune ind på hinanden, vente på tur og være tålmodig

Lær at spille skak

10 gode grunde til at dit barn med autisme skal lære at spille skak

Skrevet af Chris Bonello,

engelsk specialunderviser, som har Aspergers Syndrom.

Siden 2015 har Chris arbejdet fuld tid med at udbrede kendskabet til autisme og Aspergers på konferencer verden over. Han driver også den prisbelønnede blog autisticnot-weird.com.

Nå, før jeg starter kan jeg forestille mig, at nogle læsere vil have følgende indvendinger mod ideen om, at deres barn skal lære skak:

1. Åh, han smider brættet gennem stuen, når han taber
2. Åh, det har hun slet ikke tålmodighed til
3. Åh, han er ikke kvik nok til at blive rigtig god til det
4. Åh, hun kommer til at kede sig

Mine svar er som følger:

1. Skak er ikke et impulsivt spil. Det er sikkert derfor, jeg har kunnet undervise snesevis af børn med autisme i skak uden at se dét ske.
2. Tålmodighed kan dyrkes. Skak fremelsker det.
3. Se mine punkter nedenfor og du forstår, at han ikke behøver blive virkelig god til skak for at lære de virkelig vigtige ting af spillet
4. Hvis hun keder sig – så fair nok.

Skak er ikke nødvendigvis for alle. Men lad hende opleve spillet, inden du træffer beslutningen på hendes vegne.

Kender du den kliché, nogle bruger om spil de holder af? Noget i retningen af "fodbold er ikke bare et spil"?

Nuvel, jeg kan sige det med sikkerhed: Skak er VIRKELIG ikke bare et spil!

Lad mig forklare hvorfor. I kraft af min erfaring med:

- At organisere 16 skakturneringer på seks forskellige skoler (både almen og specialskoler)
- At være holdkaptajn i min lokale skoleskakkklub i en periode (hvor vi næsten rykkede op)
- At have vundet en skakturnering med en hovedpræmie på 500£ og taget andenpladsen i en række andre turneringer
- At have spillet så langt borte som på Gibraltar og i Sydtykland
- Og (allervigtigst) at have bibragt hundredvis af børn tankekompetencer gennem skak og set dem vokse som resultat deraf;

... Så kan jeg konkludere: Skak er en tankeproces

- Skak er en øvelse i at tage ansvar for både dine gode og dårlige beslutninger
- Skak handler om livskompetence at tænke dine handlinger igennem indtil du er sikker på, du træffer den rigtige beslutning
- Skak giver selvtillid til den, der ikke fra naturens hånd er specielt god til andre ting
- Og .. Skak giver dig chancen for at besejre folk, der er tre gange så gamle som dig selv – uden at være nødt til at tale med dem

Helt seriøst – det må man da bare elske?

Nå, men artiklen her lovede dig altså 10 grunde, så lad os komme i gang.

10 grunde til, at dit autistiske barn kan profitere af skak

Jeg overvejede et øjeblik, om jeg overhovedet skulle skrive ordet "autistisk" i overskriften. Nok er dette skrevet med børn og unge på

autismespektret i tankerne, men mange af rådene har relevans i forhold til andre grupperinger af børn.

1. Skak hjælper dig til at forstå handlinger og konsekvenser

Jeg fortæller altid de unge, at skak har to uskrevne regler. Nok er de ikke bogstavelige regler, men det er temmelig dumt at undlade at følge dem.

Regel nr. 1

Sørg altid for at have et argument for at gøre de træk, du gør

Regel nr. 2

Du skal altid – altid! – tænke: "Hvis jeg gør sådan – hvad sker der så?"

Du vil blive vildt overrasket når du opdager, i hvilket omfang disse regler gælder for et virkeligt liv. Og for børn med autisme er rådene formentlig ekstra brugbare.

Jeg husker en bestemt 11-årig dreng på en bestemt skole. Han plejede at slå på andre i skolegården. Ikke fordi, han var en skidt dreng, men fordi, han ikke kendte til andre måder at håndtere frustration. Han lærte at spille skak. Og han vandt hurtigt årets talentpræmie dernæst. Mærkværdigvis holdt han op med at slå på andre efter det. Hvorfor? Fordi han havde lært tankeprocessen: "Hvis jeg gør dét, hvad sker der så?. Hvis jeg foretager denne handling, hvad bliver så konsekvensen?"

2. Skak lærer dig at tage ansvar

Jeg elsker Matador.

Jeg elsker Cluedo

Jeg elsker at spille kort, bl.a... "Magic, The Gathering".

Men de har alle sammen en fejl til fælles.

De er alle held- eller sandsynlig-

hedsspil. I hvert enkelt af dem kan du skyde skylden på uheld. Det kan man ikke i skak.

En af mine yndlingsting ved skak er, at du selv af ansvarlig for det hele. Du høster fordelene af enhver god beslutning, du tager, og du kan ikke bebrejde andre for de dårlige beslutninger, du træffer.

Jo, skakspillere siger ting som ”du var heldig at slippe med remis dér”, men held eksisterer faktisk ikke i skak, med mindre du regner din modstanders dårlige beslutninger som held, selvom det bestemt ikke er held set fra deres perspektiv. Skak er baseret udelukkende på overlagte valg, og det lærer dig en masse om, hvordan du træffer de gode af slagsen.

Jo, gode beslutninger forandrer alt. Og hvordan vedrører det autisme i modsætning til børn i al almindelighed? Nuvel, som med de fleste af punkterne her er det en sandhed som gælder autister såvel som ikke-autister.

Når det er sagt, så siger mine skoleerfaringer mig, at man meget let kommer til at nurse børn med særlige forudsætninger hele vejen hen til deres voksenliv. Undertiden, når eleverne kom til vores specialskole stod det os med det samme klart, at alting var blevet gjort for dem, der hvor de gik i indskoling. I en sådan grad, at nogle 11-årige simpelthen ventede på, at vores pædagoger skulle finde deres skriveredskaber frem fra penallhuset for dem.

Jeg vil gerne understrege, at pædagogerne er rene livreddere i klasseværelserne, og (uanset hvad regeringen siger for at retfærdiggøre nedskæringer) så forandrer de liv for unge med læringsvanskeligheder. Men det er ærgerligt, når en

skole ikke får blandingsforholdet mellem støtte og selvstændiggørelse kalibreret rigtigt.

3. Skak giver dig selvtillid og booster dit selvværd

Jeg opdagede for første gang min lokale skakklub, mens jeg var arbejdsløs i kølvandet på en vanskelig periode i mit liv. Og dengang var jeg ikke engang klar over, at jeg have Aspergers. Jeg troede bare, at jeg ikke kunne finde ud af noget, og at det var min egen fejl.

Så meldte jeg mig i skakklub og traf masser af mennesker, som havde spillet skak fra før, jeg blev født. Halvdelen af dem havde jeg ingen chance for at slå, men den anden halvdel havde jeg en chance mod. (Det var i sig selv et ret stort boost for min selvtillid).

Klubben havde et årligt mesterskab, og jeg nåede fjerdepladsen i mit første år som deltager. Året efter vandt jeg et andet trofæ for den bedste præstation i holdskak. I år vandt jeg så endelig klubmesterskabet for første gang.

Jo, jeg var arbejdsløs, mens det meste af det her fandt sted. Og socialt utilstrækkelig. Og single. Og i terapi for angst. Og i gang med at indse, at jeg var autistisk, hvilket det tog mig et godt stykke tid at slutte fred med.

Men hvad så? At vinde skakpartier gjorde en masse for min følelse af ikke at være helt ubrugelig. Det lærte mig endda, at min autisme var en skjult superkraft.

Og hvis du bare taber og taber? Så lærer du noget. En anden stor ting ved skak er, at du er en bedre spiller efter kampen – selv når du har tabt (så længe at du er klog nok til at lære af dine fejl).

4. Skak lærer dig at gøre dig fortjent til dine belønninger

Da jeg var otte år var min største skakmodstander min onkel Douglas (som, hvilket er irrelevant men sejt, spillede trombone i de gamle Lurpak-reklamer. Jeg mener, at det var én af hans trombone-elever, som blev voksen og lavede reklamen).

Vi spillede mod hinanden hver gang vi sås. Og han slog mig altid, altid. Han var fuldstændig nådesløs.

Nogle voksne taber af og til med vilje for at give deres børn med på at spille. Min onkel havde en meget strengere (men langt mere effektiv) måde at ansøre mig på.

Personligt, selvom det slet ikke var min oplevelse dengang, er jeg rigtig glad for, at min onkel var hård og kompromisløs over skakbrættet. Han tvang mig til at lære. Når han lærte mig at forbedre min teknik, lyttede jeg opmærksomt.

Og da jeg som tolvårig endelig slog ham, vidste jeg med sikkerhed, at jeg have fortjent det. Det føltes helt vidunderligt at slå ham dén dag.

Som lærer havde jeg akkurat den samme politik. Jeg ønskede, at eleverne blev stærke nok til at slå mig, men jeg lod det aldrig ske med vilje. De skulle gøre sig fortjent til det.

Og fordi jeg tvang dem til at lære var der faktisk nogle iblandt dem, som slog mig. Altså helt regulært. En af dem slog mig endda på sin allersidste dag i sjette klasse. Hans sidste timer på mellemtrinnet, og endelig slog han Mr. Bonello. Og han vidste med sikkerhed, at det var en ægte sejr, og at han havde fortjent sejren.

5. Skak lærer dig tålmodighed

Som jeg sagde indledningsvis: Skak er ikke et impulsivt spil.

Faktisk har du to muligheder, når du spiller skak:

1. Sæt farten ned og tænk over dine muligheder eller
2. Tab

Mange af mine største succeser i skoleskakklubber har været med impulsive børn. Det tog dem ikke lang tid at opdage sammenhængen mellem impulsivitet og det at tabe. Eller sammenhængen mellem at dobbelttjekke deres træk og at vinde spillet.

De lærte meget hurtigt, at det giver meget bedre resultater, når man vier et helt minut til at tænke over sit træk frem for fem sekunder. Ikke overraskende begyndte de snart at benytte den tilgang udenfor skakbrættet tillige.

6. Skak tvinger dig til at se andres perspektiv på tingene

Dette gælder virkelig for børn med autisme.

Den tredje uskrevne regel ser således ud:

Regel nr. 3: Hvorfor i alverden gjorde han det?

Når det ikke er din tur er der to måder, du kan tilbringe din tid. Forsøge at forudse din modstanders ideer – eller bare vente på, det bliver din tur. Gæt selv, hvilken tilgang, som typisk fører til sejr?

Skak lærer dig at tænke over den anden persons motiver, mål og dagsordener. Efter jeg lærte dette over skakbrættet er det nu det allerførste, jeg tænker over, når jeg taler med et andet menneske. Det har hjulpet mig meget i retning af at være diplomatisk, og hvordan jeg undgår at blive narret af uærlige mennesker.

Hvis dit barn kæmper med at se verden fra andres perspektiv – eller glemmer overhovedet at tænke

over det – så er det en rigtig god grund til at lære ham skak (og andre spil, som indeholder beslutningssituationer).

7. Skak lærer dig at håndtere nederlag

Den følgende historie er at af de absolutte højdepunkter i min tid som lærer.

Da jeg først foreslog at starte en skakklub på en specialskele, var der et par kolleger, som satte bekymrede miner op og gav mig ”smider brættet gennem lokalet, hvis han taber” advarslen. Heldigvis havde jeg allerede undervist børn med autisme og elever med adfærdsvanskeligheder i mine almindelige skoleskakklubber, så jeg var ret sikker på, at det heller ikke ville ske her. Det, der skete, gjorde mig helt mundlam.

Vi havde to elever, som ikke arbejdede ret godt sammen. Jeg vil kalde dem ”Tændstik” og ”Krudttønde”. Tændstik var typen man elsker og hepper på, selvom han traf uansvarlige beslutninger. Som fx at få folk op at køre bare fordi, det er sjovt. Krudttønde havde autisme og indlæringsvanskeligheder og kunne meget let eksplodere. Tændstik var kvik nok til at få øje på dette.

Da tiden kom, hvor de skulle spille mod hinanden, og hvor begge havde en reel chance for at vinde klubturneringen, var folk ret nervøse. Gutterne havde været volde-lige overfor hinanden før.

Men jeg så disse to teenagere sidde overfor hinanden med en halv meters afstand mellem deres næser og ikke andet mellem dem end et skakbræt ... Og de opførte sig forbilledligt.

Ja, forbilleder. Jeg kan helt ærligt ikke komme i tanker om et bedre ord for det.

Partiet var virkelig et brag. Men til

sidst tabte Krudttønde, og dermed forsvandt hans chancer for at vinde turneringen. Tændstik, af alle mennesker, havde ødelagt hans chancer for at vinde turneringen.

Men Krudttønde forstod, trods sin autisme, at det ikke var personligt. Og jeg så til, fastfrosset hvor jeg stod, da han gav Tændstik hånden og sagde ”tak for kampen” med et ægte smil.

Helt igennem utroligt ...

Og i øvrigt: Hver eneste gang, et barn taber til mig, så spørger jeg, hvad de har lært af spillet. Hvis de lærer noget konstruktivt af deres nederlag, så er nederlaget altid noget værd. Og det ved de.

8. Skak afhjælper angst

Undertiden, når der er pres på og du ved, at et eneste dårligt træk kan koste dig partiet, så er skak nervepirrende. Meget nervepirrende. Men ved du hvad? Det er ikke rigtig angst. Det er ansændelse. Ligesom alt for mange andre mennesker med autisme har jeg lidt af angst, og jeg kender personligt til forskellen.

Angst føles som et totalt kontroltab. Angst involverer en frygtsomhed, der ikke engang er forbundet med virkeligheden. Angst er at miste sit landkort, når man ikke engang ved, hvilken retning Nord ligger i. Skak tilbyder et landkort lige for øjnene af dig. Alt, du behøver gøre, er at læse det. Og hvis det er nødvendigt at læse det ti gange, så læser du det bare ti gange.

Du kan endda tjekke efter, om de ting, du frygter er rationelle ved at undersøge, om de giver mening på brættet. I skak ved du, om du bekymrer dig af gode grunde.

Det allervigtigste jeg har opdaget er, at nøglen til at overvinde angst

er at føle, at begivenhederne er under din kontrol. Det er meget bertryggende at vide, at du faktisk har et ord at skulle have sagt.

I skak, med eller uden anspændthed, vil du altid have kontrol over begivenhederne.

9. Skak hjælper dig med at finde nye venner

Og ikke bare ved at melde dig ind i en lokal skakklub – selvom jeg vil anbefale det på baggrund af min personlige erfaring. Jeg har set børn i såvel almen- som specialskoler begynde at tale sammen i frikvarterne – selvom de ellers aldrig talte med hinanden, før de mødte hinanden over brættet.

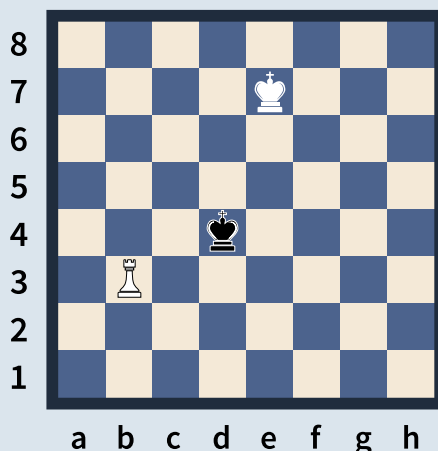
En fælles interesse er en god start på ethvert venskab – og fælles fodslag om skak er så godt et startsted som noget.

10. Skak kan bringe dit indre geni frem

Et par borde væk fra Tændstik og Krudttønde sad en fjorten år gammel autistisk dreng, som kæmpede med *alt*. Jeg havde haft ondt af drengen i månedsvis – han havde det svært i alle fagene og socialt havde han den slags problemer, mange autistiske unge har, og han havde heller ingen hobbyer eller interesser. Da han viste interesse for skak, fik han samme behandling som alle andre: Jeg viste ham, hvordan brikkerne flytter, og hvad skakmat betyder (samt de tre uskrevede regler) og tilbød ham en plads i klubturneringen.

Efter få uger så jeg ham spille mod en anden elev i klubturneringen, så jeg kunne ikke blande mig – og han havde kun en konge og et tårn tilbage mod modstanderens enlige konge.

Hvordan vinder man? Det er muligt at sætte sort skakmat med denne fordeling af brikker, men det er

ikke en intuitiv opgave. Man skal *lære*, hvordan man gør.

Onkel Douglas havde lært mig det. Jeg har undervist hundredvis af indskolingsbørn i det. Inklusive nogle rigtig kvikke af slagsen, som snart skulle op på mellemtrinnet. Og hvis ingen har undervist dig i, hvordan man gør, så bliver spillet snart remis. Den dag så jeg med absolut forbløffelse, at den her dreng simpelthen kikkede på brættet og regnede ud, hvordan det skulle gøres.

Det er svært at visualisere slutstillingen, men det sværeste er at tvinge modstanderens konge ud på randen af brættet mod hans vilje. Men han gjorde det. Han satte skakmat og fik en kæmpe krammer af mig. Efter at have undervist hundredvis af børn og unge, skulle den første til at regne konge-og-tårn mod konge ud på egen hånd vise sig at være en autistisk dreng med indlæringsvanskeligheder.

Jeg så ham spille ugen efter, og da var han begyndt at sætte fælder for modstanderen. Han forudså deres træk og beslutninger, de ville træffe. Jeg har set skak forandre unge mennesker, men aldrig så hurtigt.

I et parallel-univers lærte han aldrig at spille skak, og han fik aldrig det enorme selvtilidsboost. I det univers fandt vi aldrig ud af

hans geniale side.

Konklusion

Min konklusion er egentlig ret enkel. Hvis du mener, at dit barn (autistisk eller ikke) har brug for:

1. At forstå sammenhængen mellem handlinger og konsekvenser
2. At lære at tage ansvar for egne handlinger
3. Mere tro på sig selv
4. Glæden ved at gøre sig fortjent til noget særligt
5. Tålmodighed og en stærk evne til at koncentrere sig
6. At kunne se tingene fra andre menneskers perspektiv
7. At lære at tabe på en ordentlig måde
8. At være mindre angst
9. Flere venner
10. At finde frem til en evne, som måske ligger gemt

Så sæt dit barn hen til et skakbræt. Selv hvis de ikke bliver gode til spillet, kan du sagtens blive overasket over, hvor hurtigt de erhverver sig livskompetencer.

PS: Når de taber, så lad for Guds skyld være med at sige ”pyt, det er bare et spil”. Det er værre end at bande!

Forskningsprojekt

A photograph of two young boys sitting at a table, focused on playing a game of chess. The boy on the left, with dark hair, is wearing a grey jacket over a white shirt and is reaching out with his hand towards the chessboard. The boy on the right, with light brown hair, is wearing a red and white plaid shirt and is looking down at the board. The chessboard is a standard wooden board with alternating light and dark squares, and the pieces are black and white. The background is slightly blurred, showing a light-colored wall.

Følgeforskningsprojekt
om indsatsen 'Skole-
skak for alle'

Skrevet af: Christian Quvang,
*cand.pæd.psych., Lektor, Ph.d. Vi-
dencenterkonsulent i NVIE og un-
derviser på læreruddannelsen
UCSYD.*

Følgeforskningsprojektet vedrøren-
de indsatsen 'Skoleskak for alle' er

i fuld gang. I samarbejde med Læ-
ringschef Mikkel Nørgaard er der
lagt en plan for indsamling af data,
der vil give viden om, hvordan den-
ne indsats støtter elevers trivsel og
læring. I projektet er der en særlig
opmærksomhed på, hvad det er for
aktive elementer og ingredienser,

der er på spil i indsatsen. Følge-
forskningsprojektet afsluttes maj
2020 med publicering af en arti-
kel på engelsk, der offentliggøres i
et internationalt anerkendt forsk-
ningstidsskrift samt med en præ-
sentation af resultaterne på Dansk
Skoleskaks Nationale Vidensdag

den 15/5 2020 i Århus.

Forskningsspørgsmålet for projektet lyder således: "Hvilke aktive elementer og ingredienser i form af pædagogiske intentioner og didaktiske tilgange i aktiviteten 'Skoleskak for alle' bidrager til udvikling af deltageres kognitive, personlige og sociale kompetencer og selvværd?"

Af gode grunde er det endnu for tidligt at sige noget om resultaterne og dermed svarene på ovennævnte forskningsspørgsmål, men her godt to måneder inde i projektet kan status gøres op således:

Der er afviklet fire besøgsdage på fire skoler, hvor der er gennemført typiske forskningsaktiviteter som:

- Observationer af 'Skoleskak for alle' aktiviteter fra 2. klasse til 10 klasses niveau
- Observationer af 'Skoleskak for alle' aktiviteter i almen undervisning, i specialundervisning, i understøttende undervisning samt i forbindelse med frikvartersskak
- Fokusgruppeinterview med forskellige klasser om oplevelsen af 'Skoleskak for alle' aktiviteter
- Fokusgruppeinterview med skaklærere og skoleledere om deres oplevelse af 'Skoleskak for alle'

Udover analyser af disse data vil følgeforskningsprojektet også omfatte analyse af de kvantitative, baseline målinger fra 2018 og 2019 samt analyse af diverse case fortællinger og observationer indrapporteret af skakundervisere. Dermed vil analyser og konklusioner baseres på et ganske omfattende datamateriale med absolut vægt på deltageres oplevelse af indsatsen 'Skoleskak for alle'.

På baggrund af disse endnu ikke færdigbearbejdede analyser er det klart, at der ikke her og nu kan fremlægges signifikante eller entydige konklusioner. Dog er det allerede nu muligt at udpege nogle af de aktive elementer og ingredienser, der tilsyneladende har betydning og præger indsatsen som fx:

- Det kan konstateres, at 'Skoleskak for alle' er en indsats, der gennemføres af en lang række pædagoger, lærere og ledere, godt støttet af Dansk Skoleskak, der alle er meget dedikerede til opgaven. Især synes skaklærernes personlige og faglige motivation for at indføre og undervise eleverne i skakspillet at have en positiv og afsmittende virkning.
- Ydermere synes en meget specificeret og gennemformidlet 'skakdidaktik' at understøtte såvel deltagelse som forståelse af skakspillets grundelementer, lige fra viden om brikernes værdi og funktion til spillets komplicerede facetter og uendelige udviklingsmuligheder. Hertil hører en 'skakdidaktik', der på den ene side støtter skakspillerens processering for egne løsninger på optimale træk, og på den anden side informerer skakspilleren om de typiske mønstre, der kan skabe og definere skakspillets flow.
- Der kan registreres en signifikant og markant udfoldet positiv forventning til skakspillerne om, at de alle yder deres bedste, hvilket bl.a. indlejres i den måde spillet organiseres på i forhold til variable, der vedrører kognitive og sociale aspekter, hvor sammen sætning og udskiftning af skakmakere bliver en dynamisk faktor, der er løsrevet fra det sædvanlige hierarki i en klasse.
- I afviklingen af 'Skoleskak for alle'

er det tydeligt, at dimensionen 'inkluderende fællesskab' bliver en betydende faktor, i og med der arbejdes med spillets etik, som denne kommer til at leve i forbindelse med fx at hilse, at skabe øjenkontakt, at overholde arbejdsro og ikke mindst i ikke at hovre eller gøre det at vinde til noget afgørende i skakspillerens relationer – på eller uden for 'skakbanen'.

Med disse fire nedslag i, hvad der indtil videre synes at tegne sig af mønstre i analyserne, bliver det interessant i de videre analyser forhåbentlig at kunne komme tættere på "... deltageres kognitive, personlige og sociale kompetencer og selvværd". Dette vil bl.a. ske i forbindelse med analytisk at kortlægge en række indikatorer for de nævnte kompetencer. Her skal det understreges, at denne analyse baseres på deltageres subjektive oplevelse og ikke på objektive kvantificerbare målinger. Hermed vil dette igangværende følgeforskningsprojekt nok mere end at være dokumentation af en 'rygende pistol', være et projekt, der løfter sløret for, i hvilken retning 'pilen peger'. For således må dette følgeforskningsprojekt forstås; det er blot det første af forhåbentligt mange flere forskningsprojekter, der dokumenterer værdien af, måske somme tider at vinde - både over andre og sig selv, men samtidig for begge spillere i et spil indebærer altid at lære noget - om sig selv og den anden.